

Živorad Kovačević: *Englesko-srpski frazeološki rečnik*, Beograd: Filip Višnjić 2007, 1856 str.

Beogradska izdavačka kuća Filip Višnjić je, u okviru edicije *Posebna izdanja*, 2007. godine objavila 4. izdanje *Englesko-srpskog frazeološkog rečnika* autora

<https://doi.org/10.18716/sso/1.16>

Živorada Kovačevića¹. Prvo izdanje ovog rečnika objavljeno je 2002. godine, a već godinu dana kasnije slede dva izdanja. Drugo izdanje rečnika je dopunjeno i prerađeno, a naredna dva (2003²; 2007) obnovljena². Da interesovanje za ovo značajno delo u oblasti dvojezične frazeologije ne jenjava, potvrđuje poslednje izdanje rečnika, objavljeno 2007. godine. Ovaj izdavački poduhvat, po mnogo čemu interesantan, indikator je stanja na leksikografskom tržištu Srbije. Pre svega, potvrđuje da interesovanje i potreba za kapitalnim rečnicima postoji. Rečnik, imponantnog obima, naišao je na veliko zanimanje javnosti i opšte pohvale i odobravanje. Brojni prikazi u dnevnoj štampi, neposredno nakon objavljivanja prvog izdanja (Anastasijević 2002; Hlebec 2002; Lotina 2002), ističu da je reč o leksikografskom poduhvatu koji je namenjen kako stručnjacima, tako i široj publici.

Polazeći od Klajnovog komentara da je jedan od tri značajna, tj. osnovna, izvora kojima se leksikograf služi skupljajući građu njegovo „sopstveno vladanje jezikom, sopstvena kompetencija” (Klein 2004: 31), značajno je osvrnuti se na autora rečnika, posebno imajući u vidu obim građe na osnovu koga bi se, oslanjajući se na uobičajenu svetsku leksikografsku praksu, dalo očekivati da je reč o grupnom leksikografskom radu. Autor rečnika, Živorad Kovačević, po obrazovanju je novinar i politikolog, po zvanju, između ostalog, novinar i diplomata, koji je obrazovanje stekao na američkim univerzitetima Berkli i Harvard. Bez formalnog lingvističkog obrazovanja, kao amater u oblasti leksikografije, autor je, tokom dugogodišnjeg boravka na engleskom govornom području, stekao uvid u idiomatiku engleskog i američkog jezika. Zaista je kuriozitet da iza ovako obimnog rada stoji hobi leksikograf.

Kovačevićev *Englesko-srpski frazeološki rečnik* (2007) sadrži 27 000 odrednica koje se kreću od idioma, tj. frazeologizama u užem smislu, do frazeologizama u širem smislu (stereotipi, frazeologizmi koji pripadaju specijalnim klasama, preko 1200 poslovice i dr.). U predgovoru prvom izdanju, preštampanom i u poslednjem izdanju rečnika, autor klasifikuje građu u tri kategorije (idiomi, ustaljene fraze i poslovice) i grupu idioma dalje deli na čiste idiome, figurativne idiome i frazalne glagole (str. 10). S obzirom da korpus daleko prevazilazi ove tri grupe frazeologizama i omogućava suptilniju klasifikaciju, slabost je predgovora što je ne nudi. Pored toga, bilo bi preporučljivo koristiti stručnu terminologiju pri klasifikaciji frazeologizama. Naime, teorij-

¹ Pored ovih, autor je objavio i nekoliko srpsko-engleskih frazeoloških rečnika (1991, 2002).

² Preteče Kovačevićevih rečnika su njegova dva rečnika manjeg obima objavljena 1991. i 1997. godine.

ski utemeljenije informacije u tom uvodnom delu bile bi od koristi ciljnim grupama koje nemaju lingvističko obrazovanje ili onima koji su tek na putu da ga steknu (recimo, studenti).

Grada rečnika je ekscerpirana iz rečnika (24), literarnih izvora (291), dnevne štampe i periodike. Detaljne podatke o načinu odabira primera, informacijama o izvorima i sl., autor daje u uputstvu za korišćenje rečnika (str. 18). Pored velikog broja frazeologizama dati su primeri upotrebe i, u zagradi, izvor. Na primer, pored frazeologizma *it's worth someone's while* (str. 1087) pored ekvivalenata na srpskom (*vredno je nečijeg truda, isplati se, nije izgubljeno vreme*) navodi se i primer "I would be delighted if you could spare the time to join me, and I think you would find it worth your while to be present" pored koga se u zagradi daje izvor ("J. Archer, Not a Penny More, Not a Penny Less"). Bilo bi poželjno ove bibliografske podatke o izvorima dopuniti brojem strane na kojoj se citirani primer u navedenom delu nalazi. Pored ovih, postoje i brojne odrednice u kojima su dati primeri bez navođenja izvora. Recimo, pored engleskog frazeologizma *a worst-case scenario*, uz srpski ekvivalent *najgori mogući ishod*, daju se dva primera: "Now let's look at the worst-case scenario."; "In the worst-case scenario, we're all dead." (str. 1086) koji su, najverovatnije, preuzeti iz štampe ili govornog jezika. Za najveći broj korisnika rečnika odsustvo podataka o izvorima ili nepotpuno navođenje istih, nije od značaja. Međutim, za lingviste, koji ne koriste rečnik, recimo, informativno nego profesionalno, ovi podaci su neophodni i bili bi dragoceni. Usmeriti pažnju na potrebe jedne usko specijalizovane grupe korisnika pri izradi rečnika koji ima širu ciljnu grupu, tj. različite grupe, nije neophodno i može da optereti rečnik, posebno ovako obiman. S druge strane, dopuna rečnika bibliografskim podacima o izvorima, posebno u digitalnom formatu, za potrebe lingvista, bila bi idealno rešenje.

Veoma je koristan dodatak koji se prvi put pojavljuje u dopunjenom izdanju rečnika iz 2003. godine u okviru koga je dat pregled lažnih prijatelja (str. 1827–1856). Naime, lažni prijatelji i kao lekseme mogu da izazovu zabunu pri prevodu, a u slučaju frazeologizama predstavljaju dodatni izazov i uzrok su velikog procenta grešaka pri prevodenju frazeologizama. Ove frazeologizme autor deli u tri grupe: "1. Izrazi koji lako mogu da navedu na pogrešan prevod; 2. Reči i izrazi koje imaju različito značenje u britanskom i američkom engleskom; 3. Različite reči za iste pojmove u britanskom i američkom engleskom" (str. 1827–1856). U okviru prve grupe autor uzima u obzir lažne prijatelje u srpskom i engleskom/američkom, koji su mahom rezultat različitog značenja internacionalizama u jednom i drugom jeziku ili anglicizama u srpskom ("Eventually ne znači *eventualno*, već *konačno*, na

kraju”, str. 1829) ili one koji i u ciljnom jeziku postoje kao frazeologizmi koji imaju iste ili slične elemente, ali u izvornom jeziku imaju drugo ili dodatna značenja (“**Act of God** ne znači samo *božja volja*, već i *viša sila* (lat. vis maior)”, str. 1827). U drugoj grupi su dati lažni prijatelji, tj. lekseme ili izrazi koji imaju isti oblik a različito značenje, u engleskom i američkom:

- (1) **Cheap** u britanskom engleskom znači samo *jeftin*, a na američkom engleskom i *slabog kvaliteta* (the coat may be expensive but it looks cheap) ili *škrt* (he’s too cheap to pick up the check – *cheap skate* je *stipsa*, *džimrija*). Da izbegnu te konotacije Amerikanci će radije upotrebiti *inexpensive* za *jeftin*. (str. 1851)
- (2) **To a degree** na britanskom engleskom znači *u najvećoj meri*, *izuzetno mnogo*, *jako*, a na američkom engleskom *u izvesnoj meri*, *ponešto*, *pomalo*. (str. 1852)

Različite lekseme kojima se označavaju isti pojmovi u engleskom i američkom, uglavnom bez frazeoloških primera njihove upotrebe, date su u trećoj grupi poglavlja *Lažni prijatelji* i one se mogu svrstati u kategoriju sinonima, a ne u kategoriju lažnih prijatelja:

- (3) **Apoteka** je na britanskom engleskom *chemist’s* (*schop*), a na američkom engleskom *drugstore*. **Apotekar** je kod Engleza *chemist*, a kod Amerikanaca *pharmacist* ili *druggist*. (str. 1853).

U rečniku se uz odrednice nalaze razni kvalifikatori čiji spisak, uz različite napomene, autor daje na početku rečnika, u okviru uputstava za njegovo korišćenje (str. 17–19). Između ostalih, dati su kvalifikatori domena (legal, military, colloquial, slang itd.), kvalifikatori stava (impolite, ironical itd.). Uz naznake koje diferenciraju frazeologizme na američke i engleske, autor naglašava da se one ne odnose na regionalnu upotrebu nego na poreklo izraza (str. 18). Inače, u rečniku se koristi američki pravopis, izuzev kada je reč o citatima iz britanskih izvora. Najznačajnije razlike, uz primere, autor navodi u uvodnom delu rečnika (str. 19).

Sve odrednice u rečniku su date abecednim redom, bez zasebnih indeksa ili pregleda. Fraze počinju glagolom i imenicom, a retko pridevom. Prepozicije, određeni i neodređeni član, pomoćni glagol *biti* i sl., kada se nalaze na početku fraze, nisu boldovani kako ne bi uticali na abecedni red. Autor uz leksemske odrednice upućuje na različite frazeme:

- (4) **ENGLISH** vidi: *broken English* * *in plain English* (str. 457)

Frazeologizam, kao odrednica, može se u rečniku naći pod ključnim rečima u koje autor svrstava sve imenice i glagole, prideve i priloge koji se pojavljuju u odrednici, te navodi, kao primer za lakše korišćenje rečnika:

poslovica (*An*) *envious man waxes lean with the fatness of his neighbor*. može se pronaći uz pomoć reči *man*, *wax*, *lean*, *fatness* i *neighbor*, koje se nalaze na mestu koje im pripada po abecednom redu. (str. 17).

U okviru jedne odrednice upućuje se na druge frazeološke odrednice koje su delimični ili potpuni značenjski ekvivalenti. Uz prvu odrednicu, po abecednom redu, upućuje se na sve te ekvivalente (pr. 5), a uz sledeće odrednice upućuje se na prvu (pr. 6³):

- (5) **to abandon oneself to someone/something** ☿ *predati se kome/čemu* * *podleći kome/čemu* * *popustiti pred kim/čim* * *prepustiti se čemu* ☿ Joe saw the gun and abandoned himself to the robber. ☿ Mary gave up and abandoned herself to the flu. ☿ What else could I have done in this situation except abandon myself to my fate and give up? **uporedi:** (to) *concede something to someone* * (to) *give oneself up (to someone)* * (to) *give up* (2) * (to) *haul down one's colors* (2) * (to) *lay down* * (to) *lay down one's arms* * (to) *say uncle* * (to) *show the white flag* * (to) *throw in one's hand* (2) * (to) *throw in the towel/sponge* (2) * (to) *yield to someone/something* * (to) *yield the palm* (str. 31).
- (6) **to concede something to someone** ☿ *priznati kome da je pobedio* ☿ When three-quarters of the votes had been counted the Prime Minister conceded the election to his opposition. ☿ After his queen was captured, the chess player conceded the game to his opponent. **uporedi:** (to) *abandon oneself to someone/something* (str. 328).

Uzevši u obzir broj odrednica, upotreba štampane verzije ovog rečnika, i pored sve pomoći koju autor daje upućivanjem, kako na ekvivalente, tako i na osnovne odrednice na osnovu leksičkih elemenata frazeologizma, zahteva fizički trud i mnogo strpljenja. Objavljivanje rečnika u elektronskom formatu, makar da je reč samo o digitalnom formatu njegove štampane verzije, olakšalo bi korišćenje ovog rečnika, a lingvistima donelo dodatne prednosti pri pretraživanju. Pored toga, bio bi veliki propust ne podržati, institucionalno, dalji rad na ovom rečniku kojim bi se on prilagodio potrebama lingvista i otklonili propusti, tj. u potpunosti zadovoljili zahtevi koji se postavljaju pred jedan frazeološki rečnik.

Po broju odrednica, kao i kvalitetu i broju primera, rečnik Živorada Kovačevića predstavlja najznačajniji dvojezični englesko-srpski frazeološki rečnik među svim, do sada, objavljenim frazeološkim rečnicima. Ovo dvojezično leksikografsko ostvarenje moglo bi da ponovi sudbinu legendarnog Vujaklijinog leksikona i uđe u gotovo sve domove kao oslonac brojnih generacija, ne samo pri učenju engleskog jezika, nego i kao dragocen izvor za

³ Dat je samo citat za prvi u nizu frazeoloških ekvivalenata koji se nalaze u rečniku, kao ilustrativni primer za grupisanje frazeologizama po smislu.

dopunjavanje frazeološkog leksikona maternjeg jezika korisnika. Pored toga, rečnik je nezaobilazan u radu svakog frazeologa koji se bavi, kako dvojezičnom, englesko-srpskom, tako i jednojezičnom, bilo engleskom ili srpskom, frazeologijom.

Literatura

- Anastasijević, Duška (2002): Srpsko-engleski i englesko-srpski frazeološki rečnici: Dugo putovanje kroz jezik. U: *Vreme* (07.11.2002.).
- Hlebec, Boris (2002): Leksikografski poduhvat. U: *Politika* (14.12.2002.).
- Klein, Wolfgang (2004): Vom Wörterbuch zum Digitalen Lexikalischen System. In: *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* 136, 10–55.
- Kovačević, Živorad (1991): *Srpsko-engleski rečnik idioma, izraza i izreka*. Beograd.
- Kovačević, Živorad (1997): *Englesko-srpski frazeološki rečnik*. Beograd.
- Kovačević, Živorad (2002): *Englesko-srpski frazeološki rečnik*. Beograd.
- Kovačević, Živorad (2002): *Srpsko-engleski frazeološki rečnik*. Beograd.
- Kovačević, Živorad (2003): *Englesko-srpski frazeološki rečnik*. Dopunjeno i prerađeno izdanje. Beograd.
- Kovačević, Živorad (2003²): *Englesko-srpski frazeološki rečnik*. Beograd.
- Kovačević, Živorad (2007): *Englesko-srpski frazeološki rečnik*. Beograd.
- Lotina, Radmila (2002): Uzbudljivi lavirint jezika. U: *Dnevnik* (26.12.2002.).

BILJANA GOLUBOVIĆ (Tübingen)